

Medyatizasyon Sürecinde “Toplumsal Cinsiyet” Kavram Çerçevesinin Türkiye’deki Dönüşümü

Büşra Tosun Durmuş¹

Özet

Bu çalışma, toplumsal cinsiyet kavramının Türkiye’deki anlamsal dönüşümünü, küresel literatürdeki inşasından, tabulaşmasına varan bir izlekle incelemektedir. Çalışmanın temel sorunsalı, bilimsel bir analiz birimi olarak ithal edilen bu kavramın, medyatizasyon süreçleri içerisinde nasıl bir ahlaki panik nesnesine dönüştüğüdür. Robert Entman’ın Kavramsal Çerçeveleme Analizi metodolojisiyle yapılandırılan çalışma, 1980’lerden 2026 yılına kadar uzanan süreçte temel kuramsal metinleri, tercüme sunuşlarını, dijital aktivizm dokümanlarını ve resmî politika açıklamalarını amaçlı örneklem yöntemiyle analiz etmektedir. Bulgular, 1980’lerde eşitlik odaklı bir hak arama aracı olarak Türkçe literatüre giren kavramın, 2000’li yıllardan itibaren akışkan öznelliklerin temsiliyle beraber ontolojik bir yapı-söküm aracına evrildiğini göstermektedir. Bu anlamsal kayma, medyanın kutuplaştırıcı mantığıyla birleşerek kavramın küresel bir tehdit olarak yeniden çerçevelenmesine ve kurumsal düzeyde tabulaşmasına yol açmıştır. Çalışma, bir kavramın medya dolayımıyla nasıl anlam kayması yaşadığını ve damgalanabildiğini ortaya koyması bakımından önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal cinsiyet, Medyatizasyon, Ahlaki panik, Çerçeveleme analizi, Türkiye.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Marmara Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü, İstanbul, Türkiye, [busra.durmus\[at\]marmara.edu.tr](mailto:busra.durmus[at]marmara.edu.tr), ORCID ID: 0000-0001-5158-00581.

The Transformation of the “Gender” Conceptual Framework through Mediatization in Türkiye

Abstract

This study examines the semantic transformation of the concept of gender in Türkiye, tracing its trajectory from its construction in global literature to its eventual tabooization. The primary problematique of the study is how this concept, imported as a unit of scientific analysis, has been transformed into an object of moral panic within mediatization processes. Structured using Robert Entman’s Framing Analysis methodology, the study employs purposive sampling to analyze core theoretical texts, translation prefaces, digital activism documents, and official policy statements spanning the 1980s to 2026. The findings indicate that the concept, which emerged in Turkish literature in the 1980s as an equality-oriented tool for rights advocacy, has, since the 2000s, evolved into a tool for ontological deconstruction alongside the representation of fluid subjectivities. This semantic shift, combined with the polarizing logic of the media, has led to the reframing of the concept as a global threat and its tabooization at the institutional level. This study is significant for demonstrating how a concept can undergo a shift in meaning and become stigmatized through media mediation.

Keywords: Gender, Mediatization, Moral panic, Framing analysis, Türkiye.

Atıf/Citation: Tosun Durmuş, B. (2026). The transformation of the “gender” conceptual framework through mediatization in Türkiye. *KADEM Journal of Women’s Studies*, 12(1), 275-310. <https://doi.org/10.21798/kadem.2026.210>

¹ Asst. Prof., Marmara University, Faculty of Communication, Department of Journalism, İstanbul, Türkiye, busra.durmus[at]marmara.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-5158-00581.

Extended Abstract

While the concept of *gender* is deeply rooted in the historical struggle for equality, it has undergone a radical transformation in its semantic and political functions. In the Turkish context, the evolution of the term from a sociological unit of analysis to a cultural “taboo” reflects a broader tension between global theory and local cultural norms. This study explores the rhetorical genealogy of gender in Türkiye, identifying the post-1980 period as the critical breaking point for its conceptual development. During the 1980s, the term was introduced to the Turkish intellectual landscape as a progressive tool for structural analysis. However, as this scientific utility faded in the contemporary era, gender has been increasingly reframed as an ontological threat through processes of mediatization. Therefore this research seeks to answer: *Through which discursive stages did gender evolve from a scientific term into an object of moral panic in Türkiye?*

This research is grounded in two interlocking theories. First, mediatization is utilized not as a synonym for mere media coverage, but as a meta-process in which social institutions and cultural meanings are reshaped according to media logic. The study argues that the meaning of gender is no longer produced solely in academic or activist circles but is continuously reconstructed within a mediatized ecosystem.

Second, Moral Panic theory provides the essential lens for analyzing the intense societal reaction toward gender-related terminology. By merging this with mediatization theory, the research illustrates how the cumulative effect of media logic leads to the institutional tabooization of a scientific category. In this framework, the media is not a neutral messenger but an active ecosystem that amplifies social anxieties.

The study argues that framing gender as a foreign threat acts as the core catalyst for this moral panic, a process driven by media mediation, where digital algorithms and ideological echo chambers accelerate the perception of a socio-cultural crisis. This process involves systematically simplifying academic discourse into ideological labels, which are then framed as existential threats to the traditional moral order. Consequently, the research focuses on how cumulative pressure within the media ecosystem forces a shift in political and institutional discourse, leading to the ultimate stigmatization and tabooization of the term as a perceived form of cultural protection.

The study employs Robert Entman’s Framing Analysis to decipher the discursive construction of gender. Entman’s four-layered matrix (defining problems, diagnosing causes, making moral judgments, and suggesting remedies) is applied to a purposive sample of texts spanning four decades. The dataset is categorized into macro-findings (seminal theoretical texts and translations), micro-findings (digital activism and *woman+* discourses), and policy-level data (official ministerial statements and NGO reports). Specifically, the study analyzes the

1985 translation of a work by Juliet Mitchell and Başak Ertür’s 2008 translation of a work by Judith Butler, examining how translators’ prefaces served as early framing sites through which the concept entered the Turkish lexicon.

The first phase of framing defines the problem as structural social inequality. During this period, translations played a crucial role in constructing the intellectual framework. Because Turkish lacks grammatical gender and a lexical distinction between sex and gender, the term *toplumsal cinsiyet* was introduced as a technical solution. Analysis of early feminist publications such as *Pazartesi* and *Kadın Çevresi* reveals that gender roles were framed as social constructs that could be reformed for equality. At this stage, the diagnostic cause was patriarchal tradition, and the remedy was consciousness-raising. The concept lacked the high-intensity moral friction seen today, remaining largely within academic and elite activist circles.

The second phase marks the transition from *gender* to *gender identity*. Influenced by Butlerian performativity and global queer theory, the Turkish activist scene adopted the *woman+* label. Framing analysis reveals that the problem shifted from structural inequality to the deconstruction of the binary gender system itself. While this shift empowered marginalized groups, it created a significant semantic gap between academic-activist circles and the broader public.

The final phase is characterized by a threat frame and tabooization. Following Türkiye’s withdrawal from the Istanbul Convention in 2021, the term *gender* was systematically re-defined as gender ideology, which is a foreign imposition targeting the Turkish family unit. The study analyzes the 2023-2024 Great Family Gatherings and the 2025 Ministerial Circular, which explicitly prohibits the use of the term. The diagnostic cause is now framed as socio-cultural terrorism, and the remedy is the total removal of the term from official discourse and legislation. A striking linguistic irony is uncovered, while the term is banned in ministerial discourse, it continues to appear as the official English translation on the Republic of Türkiye’s biometric ID cards. This contradiction highlights that the panic is not based on the term’s inherent meaning but on its mediatized label as a symbol of cultural war.

The study concludes that *gender* has reached a terminal stage of stigmatization in Türkiye. Through the lens of mediatization, the research demonstrates that the scientific legitimacy of a concept is not a shield against ideological reframing. The semantic shift from a tool of sociological analysis to an ontological threat signifies a deep crisis in communication between global academia and local policy. The institutional tabooization of the term suggests that *gender* has moved beyond being a word and has become a forbidden signifier. For future scholarship, the study suggests exploring new terminological tools that can bypass this mediatized taboo to continue the pursuit of social justice, equality, and human rights.

Keywords: Gender, Mediatization, Moral panic, Framing analysis, Türkiye.

Giriş

Toplumsal cinsiyet kavramı yüklendiği anlamlar itibarıyla oldukça eski, kavramsal karşılığının şekillenmesi bağlamında oldukça yenidir. Sosyal bilimler alanının ve feminist hareketin kesiştiği noktada, kadın ve erkeğin toplumsal alanda üstlendiği rolleri veya bu cinsiyetlere atanan özellikleri çerçevelemek için kullanılmak üzere ortaya atılmıştır. Bu anlam üretiminin Batı merkezli oluşu, Batı dışı toplumların tercüme yoluyla ithal yoluna gitmesini tabiileştirmiştir. Ancak bu yönelim, kavramın merkezi olan diskurda yaşanan kaymanın, edindiği ideolojik yüklerin, ithal eden kültürlerde idare edilemez duruma gelmesine de sebep olmuştur. Bu bağlamda Türkiye, *toplumsal cinsiyet* terminolojisinin ithali süreçlerini, Batı temelli tartışmalar üzerinden yürütmüş, kadın hakları savunusu çerçevesini aşan ideolojik yükleri, kasıtlı veya kasıtsız bünyesine taşımıştır.

Osmanlı harekât-ı nisvânının (Çakır, 2016) yürüttüğü hak mücadelesi meşalesini neredeyse bir yüzyıl sonra yeniden alacak yerli feminist hareket 1980'li yıllarda Türkiye'de yeniden dirilmiştir. Bu döneme ve terminolojinin Batı merkezli olarak evrimini tamamlaması için gereken süreç nihayetlene kadar *toplumsal cinsiyet* tartışmalarını güçlü biçimde imleyecek bir ortam söz konusu olamamıştır. Bu bağlamda *toplumsal cinsiyet* kavramının izleği ve doğacak tartışmalarının asıl başlangıç noktası 1980 sonrasında aranmalıdır. *Toplumsal cinsiyet* kavramı Batı'da bir taraftan sosyolojik bir özgürleşme kategorisi olarak literatüre girmiş, diğer taraftan biyolojik-toplumsal cinsiyet ayrımıyla yeni anlamlar yüklenmiş, performatif kimlik anlayışı ve kuir açılımlarla yaşanan kuramsal kaymalarla karşı karşıya kalmıştır. Yaşanan kavramsal karmaşa, Türkiye bağlamına çeviriler yoluyla aktarılırken ilk kırılmaya uğramıştır. Bu süreçte *toplumsal cinsiyet*, yerel kültürel kodlarla uyumlulaştırılmadan ithal edilmiş; bu durum kavramın bir nevi yerinden edilmesine ve sonuç olarak ahlaki panik nesnesine dönüşerek damgalanmasına zemin hazırlamıştır.

Buradan hareketle çalışma, *toplumsal cinsiyet* kavramının Türkiye'ye girişi ile başlayan süreçte, medyanın çoklu ekosisteminde nasıl bir ahlaki panik (Cohen, 2002) nesnesine dönüştüğünü göstermeyi hedeflemektedir.

Medyatizasyon kuramına (Hepp vd., 2015; Hjarvard, 2008) dayanılarak medya dolayımıyla *toplumsal cinsiyet* kavramının nasıl bir analiz kategorisi olmaktan çıkarılarak, LGBT aktivizmi ile özdeşleştirilen bir ideoloji etiketi altında (Keskin Aksay, 2024, s. 425), feminizm ve kadın çalışmaları ile aileye yönelik yabancı bir tehdit olarak kodlandığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Sonuç olarak kavram, dijital dolayımına aracılığıyla akademik bir terimden, 21. yüzyılın Türkiye’sinde ideolojik bir savaş alanına ve nihayetinde neredeyse yasaklı bir ifadeye evrilecek biçimde damgalanmıştır.

Türkçe literatürde medyatizasyon kuramı, uluslararası yazının (Hjarvard, 2011; Morgan, 2011) etkisiyle genellikle din (Akyüz & Say, 2026; Barış & Çetin, 2025; Gündüz, 2010) ve sanat (Karatay, 2025; Pilavcı, 2024) ekseninde ele alınmıştır. Uluslararası alanda medyatizasyon ve toplumsal cinsiyet ilişkisini inceleyen çalışmalar (Dmukhovskaya, 2025; Han, 2026; Lee, 2025; Wang, 2025) bulunsa da Türkçe yazında bu bağlam henüz çalışılmamıştır. Benzer şekilde, ahlaki panik kavramı yerel literatürde doğrudan medya ile ilişkilendirilse de (Ardıç Çobaner vd., 2022; Yağmur & Akdağ, 2022) kadın ve toplumsal cinsiyet odağında bir eksiklik mevcuttur. Bu çalışma, medyatizasyon süreçleri ile ahlaki paniğin toplumsal cinsiyet zeminindeki kesişimini inceleyerek literatürdeki bu boşluğu doldurmayı hedeflemektedir.

Bu bağlamda, elde edilen bulgular medyatizasyon kuramının medya dolayımı dönüşümü kümülatif ve uzun süreli gerçekleşen bir fenomen olarak tanımlamasından (Hepp, 2013, ss. 46-47) hareketle Entman’ın (1993) Kavramsal Çerçeve Analizi (KÇA) metodu ile analiz edilmiştir. KÇA sadece statik bir içerik analizi olarak değil, *toplumsal cinsiyet* kavramının anlamsal çerçeve değişiminin izleğini takip etmek için dinamik bir yöntem olarak kullanılmıştır. Buradan hareketle, öncelikle süreci inşa eden terminolojik arka plan ele alınıp, *toplumsal cinsiyet-toplumsal cinsiyet kimliği* ayrışması ve kavramın yerinden edilmesine sebep olan Batı merkezli gelişmeler aktarılmıştır. Anlam kaymasının temel argümanlarına yer verildikten sonra, Türkiye’de sürecin nasıl bir izlek takip ettiği ele alınarak, medya dolayımıyla yerleşen yerinden etme ve Türkiye’ye etkisi incelenmiştir.

Çalışma, *toplumsal cinsiyet* alanı ile bağlantılı tüm literatürü kapsama gibi bir iddia gütmemekte, medyatizasyon kuramına dayanarak, kavramın uzun süreli söylemsel inşa sürecinin haritasını çıkarmayı hedeflemektedir. Bu doğrultuda, “toplumsal cinsiyet kavramı, Türkiye’deki medyatizasyon süreçleri içerisinde hangi söylemsel duraklardan geçerek bilimsel bir terimden, geleneksel değerleri tehdit ettiği algısıyla, varoluşsal bir tehlike olarak kodlanıp ahlaki panik yaratan bir tabuya dönüşmüştür?” sorusuna cevap aramaktadır.

Bu çalışma, kavramsal dönüşümü yalnızca tarihsel bir izlek olarak değil, medyanın çerçeveleme gücü üzerinden kümülatif bir inşası olarak okumaktadır. Entman’ın matrisi, ahlaki paniğin söylemsel olarak nasıl adım adım örüldüğünü operasyonel hâle getirecek analitik bir araç olarak kullanılmıştır.

Kuramsal Çerçeve

Medyanın toplumsal ve kültürel süreçleri kendi mantığına göre yeniden yapılandırıldığını savunan medyatizasyon (mediatization)¹, *toplumsal cinsiyet* kavramının aktivist ve politik sahalar arasındaki dolaşımını gözler önüne serme gücüne sahip bir metodolojik izleğe sahiptir. Ayrıca, kavramın bir tehdit olarak algılanma süreci, Stanley Cohen tarafından 1972’de literatüre kazandırılan ahlaki panik (moral panic) kuramı ile temellendirilmiştir. Bu iki kuram, *toplumsal cinsiyet* kavramının nasıl bilimsel bir analiz birimi olmaktan çıkıp medyatik bir tabuya dönüştüğü sürecinin teorik zeminine yerleşecektir.

Medyanın ve iletişimin değişimi ile kültür ve toplumun değişimi arasındaki karşılıklı ve dönüşümlü ilişkiyi analiz eden uzun vadeli bir meta-süreç olarak medyatizasyon (Hepp, 2013, ss. 46-47), tekdüze bir ilerleyişten ziyade, tarihsel dalgalar, kurumsal aşamalar ve belirli birtakım mekanizmalar aracılığıyla gerçekleşen karmaşık bir dönüşümdür ve kümülatif bir şekilde gerçekleşir (Couldry & Hepp, 2017, s. 34). *Toplumsal cinsiyet* kavramının ortaya çıkışı, belirli aşamalardan geçerek yeni anlamlar yüklenişi ve anlamının tamamen kayması ile doğrudan ilişkilendirilebilecek olan süreç de çeşitli medya araçlarının kümülatif etkisiyle gerçekleşmiştir.

¹ Gündelik dildeki “popülerleşme” çağrışımlarından kaçınmak ve kurumsal dönüşüm vurgusunu korumak amacıyla, metinde “medyatikleşme” yerine teknik bir terim olarak “medyatizasyon” tercih edilmiştir.

Anlamın aktarılmasına ve somut iletişim eylemine odaklanan medyalaşma kuramından farklı olarak medyatizasyon, bu eylemlerin birikimiyle toplum ve kültürde meydana gelen uzun vadeli yapısal dönüşümleri ifade eder (Hepp, 2013, ss. 31-36; Hjarvard, 2008, s. 109). Dolayısıyla teori, *toplumsal cinsiyet* kavramının ithal bir terminoloji olarak Türkiye’ye aktarımı esnasında yaşanan dönüşüme, medyalaşma aracı olan kitap, tercüme, aktivist hareketi destekleyen medya paylaşımları ve haber metinleri gibi unsurlarla odaklanabilmeyi mümkün kılar (Couldry & Hepp, 2017, s. 8). Zira medyatizasyon gerçekliğin temelinde matbaa ile başlayan bir aracılanma süreci ile başlayabilmekte, elektrik ve dijitalleşme süreçlerini takip ederek evrilmekte ve tüm bu süreçlerin katkıları üzerinden inşa edilmekte olduğunu savunur (Couldry & Hepp, 2017, s. 34).

Kavramın medya dolayimli inşası çerçevesi içinde gerçekleşen anlam kaymasının temel haritasını çıkardıktan sonra, bu sürecin akabinde yaşanan *ahlaki panik* durumu açıklanabilir hâle gelmektedir. Medya dolayımıyla ahlaki panik kavramı, kişinin veya grubun toplumsal değerler ve çıkarlar için tehdit olarak tanımlanmasıyla ortaya çıkan, toplumsal değerlere yönelik bir tehdidin kitle iletişim araçları tarafından tanımlanması sürecidir (2002, s. 1). Medya, bu süreçte sadece olayları raporlayan pasif bir araç değil, *ahlaki paniği* aktif olarak üreten ve şekillendiren bir rol üstlenmektedir (Cohen, 2002, s. 4; s. 10).

Medyatizasyon, ahlaki panik ve çerçeveleme kuramlarının kesiştiği noktada, medyanın karmaşık toplumsal olguları kendi içsel işleyişine, yani “medya mantığına” (Hjarvard, 2008, s. 106) göre yeniden kurgulaması yaklaşımı yatmaktadır. *Toplumsal cinsiyet* gibi başlangıçta yapısal eşitsizlikleri analiz etmek üzere üretilmiş akademik kavramlar, algoritmik yankı odalarına ve politik söylemlere dâhil olduğunda entelektüel vurgularını kaybeder. Medya ekosistemi, Entman’ın (1993) kavramsal çerçeveleme matrisini kullanarak, kavramı tarihsel ve bilimsel bağlamından koparır ve kitleler için kolayca tüketilebilir bir tehdit çerçevesi içine yerleştirir.

Akademik bir analiz biriminin, geleneksel değerleri hedef alan bir ideoloji formunda yeniden çerçevelenmesi, medya mantığının çatışmadan beslenen yapısının doğrudan bir sonucudur. Dolayısıyla çerçeveleme, medyatizasyonun iletişim metinleri üzerindeki mikro düzeydeki

operasyonel aracı olarak işlev görürken, bu çerçevelenmiş metinlerin kümülatif ve sürekli dolaşımıyla gerçekleşen medyatizasyon süreci (Hepp, 2013), kavramın ontolojik bir tehdit olarak damgalandığı makro düzeydeki ahlaki paniği hem üretmekte hem de kurumsallaştırmaktadır.

Sonuç olarak bu teorik üçgen *toplumsal cinsiyet* kavramının Türkiye’de salt bir çeviri sorunsalı olmaktan çıkıp, nasıl sistematik bir ahlaki panik nesnesine dönüştürüldüğünün analitik altyapısını oluşturmaktadır. Bu bütüncül modelde medyatizasyon kuramı, dönüşümün “nasıl” gerçekleştiği sorusuna cevap verir ve medya dolayımının kümülatif biçimde anlamın aşamalı olarak yeniden inşa edilme sürecini makro düzeyde haritalandırır. KÇA ise, dönüşümün “ne şekilde” çerçevelendiği sorusunu yanıtlamak için çerçeve kurucuların metinler aracılığıyla sorunu nasıl tanımladıklarını, nedenlerini nasıl teşhis ettiklerini, hangi ahlaki yargılarda bulunduklarını ve ne tür çözüm önerileri sunduklarını sistematik olarak ortaya koyar. Ahlaki panik kuramı ise sürecin “sonuç” boyutuna odaklanarak, bilimsel bir kavramın medya dolayımıyla nasıl toplumsal bir tehdit koduna dönüştüğünü açıklar. Böylece çalışma, kavramın anlamsal evrimini yapısal, söylemsel ve reaksiyon boyutlarıyla kuşatan bir analiz sunmaktadır.

Yöntem

Bu çalışma, *toplumsal cinsiyet* kavramının geçirdiği dönüşümü kavramlar tarihi perspektifiyle ele alarak, terimin semantik evrimi ile ortaya çıkan ahlaki paniği medya dolayımı izleğinde takip etmiştir. Bu tarihsel süreç Entman’ın Kavramsal Çerçeveleme Analizi (KÇA) ile somutlaştırılmıştır.

Erving Goffman’ın sosyolojik temellerini attığı çerçeve analizi yaklaşımı, bireylerin toplumsal olayları anlamlandırmak, organize etmek ve öznel deneyimlerini yapılandırmak amacıyla başvurdukları “yorumsal şemaları” temel almaktadır (Goffman, 1986, ss. xiv-xv). Goffman’a göre, bir toplumsal birimin dünyayı anlamlandırmak için kullandığı bu temel çerçeveler “doğal” ve “sosyal” olmak üzere iki kategoride ortaya çıkar. Gündelik deneyimlerimiz, belirli kurallar aracılığıyla oyuna, kurguya veya ritüele dönüştürülebilir. Olaylara yeni anlam katmanları ekleyen bu dönüşüm sürecinde, çerçevenin en dış sınırı bize o eylemin gerçek hayattaki asıl statüsünü yani bunun bir oyun mu, yalan mı yoksa gerçek

mi olduğunu söyler. Sosyal çerçeveler ise bir aktörün niyet, güdü ve hatta kontrolünü barındıran “yönlendirilmiş eylemler”dir (Goffman, 1986, ss. 22-23). Buradan hareketle medya ürünleri, gerçek hayat aktivitelerinin birer dönüştürülmüş hâli olarak, gerçek hayattaki modellerine dayanırken aynı zamanda sistematik bir dönüşüme uğrar. Hatta bazen medya ürünleri, gerçeklik ile kurgu arasındaki sınırı zorlar (Goffman, 1986, s. 366). Dolayısıyla, bu yeni gerçekliğin aktarımı noktasında önemli bir çerçeveleme görevi ifa eder ve bir konuşma, söylem, haber metni, tercüme veya kitap gibi iletişim süreçlerinin bir bilinçten diğer bir bilince bilgi aktarımında nasıl bir etki yarattığını aydınlatmak üzerine yoğunlaşır (Entman, 1993, s. 51; Goffman, 1986, ss. 78-79; s. 289). Metinde bazı unsurların ön plana çıkarılmasıyla sunulan metin aracılığıyla kimi kabuller köklenir, kimisi yeniden inşa olmak durumunda kalabilir (Entman, 1993, s. 52).

Goffman’ın sosyolojik bağlamda ele aldığı bu süreç ve medya metnlerinin etkileme gücü, Robert M. Entman’ın Kavramsal Çerçeveleme Analizi (KÇA) ile iletişim bilimleri düzeyinde somutlaştırılmıştır. Entman çerçevelemeyi, algılanan gerçekliğin belirli yönlerini seçmek ve bir iletişim metninde onları vurgulayarak, öne çıkararak daha belirgin hale getirme süreci olarak tanımlar (Entman, 1993, ss. 51-52). Buradaki belirginlik, içeriğin alıcılar için daha fark edilebilir, akılda kalıcı ve anlamlı kılınması ve böylece zihne işlenmesi ve saklanması imkanının artırılması anlamına gelir (Entman, 1993, s. 53). Çerçeveler iletişim sürecinde iletişimci, metin, alıcı ve kültür konumunda varlık gösterirken, metin düzeyinde dört temel matris üzerinden gerçekliği yapılandırır. Bu dört temel işlevin ilki sorunları tanımlamak, ikincisi sorunların nedenlerini teşhis etmek, üçüncüsü ahlaki yargılarda bulunmak ve nihayetinde çözüm önerileri sunmaktır (Entman, 1993, s. 53).

Buradan hareketle KÇA, çalışmada medyatizasyon süreçleri olarak ele alınacak olan kitaplar, çeviri faaliyetleri, dijital aktivizm çıktıları, politika yapımcıların kararlarına dair paylaşımlar, medya haberleri gibi sürecin evrilmesini sağlayan medya metnlerine dörtlü matris üzerinden uygulanmıştır.

Tablo 1. *Toplumsal Cinsiyet Kavramının Dönüşüm Analiz Birimleri ve Evreleri.*

Analiz Evresi	Odak Noktası	Temel Veri Kaynakları (Analiz Birimleri)
I. Küresel İnşa	Bilimsel ve Kuramsal Temeller	Alfred Charles Kinsey, John Money, Robert Stoller, Ann Oakley, Gayle Rubin ve Judith Butler'ın temel eserleri (Makro Bulgular)
II. Kavramsal Transfer	Tercüme ve Akışkan Öznellik	Juliet Mitchell'in <i>Woman's Estate</i> kitabı-çevirisi, Judith Butler çevirileri, Üniversite Kadın+ Kulüpleri Dijital Paylaşımları
III. Tabulaşma	Ahlaki Panik	İstanbul Sözleşmesi Raporları, Memur-Sen, Bakanlık Açıklamaları, Medya Haberleri

Bu çalışmada amaçlı örneklem yöntemiyle belirlenen temel kuramsal metinler, çeviri önsözleri, dijital aktivizm söylemleri ve resmî politika açıklamalarından oluşan veri setinin seçimi tesadüfi değildir. Aksine bu yapısal çeşitlilik, medyatizasyonun tek bir mecrada aniden gerçekleşmeyen, farklı iletişim araçlarının kümülatif ve art arda yarattığı etkiyle inşa edilen aşamalı doğasını temsil etmektedir (Couldry & Hepp, 2017, ss. 34-35).

Tablo 1'de özetlenen bu aşamalı inşanın ilk ayağını, *toplumsal cinsiyet* kavramını kimlik odaklı bir tartışmaya dönüştüren 20. yüzyılın ikinci yarısındaki psikoloji ve sosyoloji temelli makro bulgular ile bu metinlerin Türkiye'ye aktarımını sağlayan çeviri faaliyetleri oluşturmaktadır. Özellikle alanın kurucu metinlerindeki tercüman önsözlerinin analize dâhil edilmesi, çevirinin salt dilsel bir aktarım aracı değil, bizzatı bir çerçeveleme eylemi olduğu teorik kabulüne dayanmaktadır (Goffman, 1986, ss. 80-81). Bir kavramın yerel dile aktarılırken çevirmenler tarafından yapılan kavramsal tercihler, hedef kültürde o kavramın nasıl alınılanacağını belirleyen ilk medya dolayımı ve entelektüel medyatizasyon adımıdır (Entman, 1993, s. 54).

Bu entelektüel çerçevenin akademi dışına çıkarak dijital ağlar üzerinden aktivist bir söyleme evrilmesi ise üniversite kulüplerinin "kadın+" paylaşımları üzerinden analiz edilmiştir. Kümülatif olarak büyüyen bu akışkan medya anlatısının politika yapıcılarını harekete geçiren bir ahlaki paniğe dönüşümü de sivil toplum kuruluşlarının raporları ve resmî yasaklama kararları ile temellendirilmiştir. Dolayısıyla Entman'ın dörtlü

matrisinin tarihsel ve biçimsel olarak böylesi heterojen bir veri setine uygulanması, *toplumsal cinsiyetin* akademik bir çeviri metninden çıkıp nasıl ahlaki panik yaratan ideolojik bir yasağa evrildiğinin analitik izleğini gerektirmektedir.

Bulgular

Bulgular, *toplumsal cinsiyet* kavramının küresel ölçekteki bilimsel inşasından başlayarak, Türkiye’deki tercüme faaliyetleri ve dijital aktivizm yoluyla nasıl akışkan bir nitelik kazandığına ve nihayetinde bu akışkanlığın yarattığı ahlaki panik ile bir tehdit nesnesine dönüşümünün medyatizasyon teorisinin tabii karakterine uyumlu biçimde nasıl kümülatif biçimde gerçekleştiğine dair izlek sunmaktadır.

Bulgular bölümü, yukarıda çerçevesi çizilen teorik yapıyı ampirik düzlemde işletmek üzere üç ana evrede yapılandırılmıştır. Her evrede, medyatizasyon sürecinin işleyişi o dönemin hâkim medya araçları üzerinden takip edilmiştir. Böylece Entman’ın dörtlü matrisi, çerçeve kurucuların söylemsel stratejilerini sistematik biçimde açığa çıkarmak için uygulanmış, ahlaki panik kuramının öngördüğü tehdit tanımlama ve damgalama dinamikleri ise sürecin nihai aşamasına giden kümülatif gerilimi görünür kılmak üzere evreler arası izlek hâlinde sunulmuştur. Bu yapılandırma ile her üç teorisinin süreç boyunca eş zamanlı olarak nasıl çalıştığının gösterilmesini amaçlamaktadır.

İlk çerçeve, kavramın küresel ölçekteki bilimsel inşasında rol oynayan literatürün makro bulgular olarak değerlendirilmesiyle şekillenmiştir. Bu kategoride kaynakların içerik analizine tabi tutulması değil, genel konseptte kavram gelişimine dair katkılarına odaklanılmış, çerçeve kurucular gruplandırılarak analiz edilmiş, kavramın dil bilimsel bir terimden küresel bir ideolojiye evrilme süreci ele alınmıştır. İkinci çerçeve kümesi, *toplumsal cinsiyet* kavramı ve etrafında dönen tartışmaların Türkiye’ye ithalini merkeze alan tercüme faaliyetlerinin etkisi ve aktivist söylemlerle akışkan kimlik temsillerine evrilmesine sebep olan dijital mikro bulguların analiziyle gerçekleşmiştir. Son ana çerçeve ise günümüzde kavrama karşı gelişen ahlaki panik temelli damgalama sürecinin yapı taşlarını değerlendirmiştir. Böylece, tarihsel sürecin izleği

tamamlanarak, küreselde yaşanan anlam kaymasının, Türkiye'ye tesirinin temel argümanları, medya dolayımı bulguların analiziyle netleştirilmiştir. Bu üç evreli yapının ilk durağı, kavramın küresel ölçekteki bilimsel inşasıdır.

Toplumsal Cinsiyetten Toplumsal Cinsiyet Kimliğine: İlk Ayırışma

Tarihsel olarak Latince *genus* kökeninden gelen, dil bilgisi alanında eril, dişil veya nötr sınıflandırmasını ifade eden *toplumsal cinsiyet (gender)* kavramı (Malo, 2020, s. 50), 20. yüzyılın ortalarından itibaren biyolojik cinsiyetten ayrı sosyolojik bir kategori olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Geçiş çerçevesini inşa eden kuramsal veriler bağlamında işaret edilen makro-bulgular Batı merkezli bilim insanları ve düşünürlerin yapıtlarıdır. Bu yapıtlar, *toplumsal cinsiyetin* bir analiz kategorisinden kimliği tanımlama alanına evrilme sürecinin temel çerçeve kurucuları olarak ele alınarak analiz edilmiştir.

Klinik ve Kimlik Odaklı Ayırışma Çerçevesi

Toplumsal cinsiyet kavramının ilk kim tarafından kullandığından ziyade, belirli bir kronolojik takiple, problematize edilme odaklarına yer vermek bu analizin temel yönelimidir. Bu bağlamda *toplumsal cinsiyet* kavramının ortaya çıkışında Amerikalı zoolog, biyolog ve seksolog Alfred Charles Kinsey'in çalışmaları girizgâh özelliği taşımaktadır. 1948'te kaleme aldığı *Erkeklerde Cinsel Davranış* ve 1953 yılında yayınladığı *Kadınlarda Cinsel Davranış* başlıklı çalışmaları ile genişlettiği teorisi, cinselliğin katı biyolojik kategoriden ziyade akışkan ve öğrenilen davranışlar olduğuna dayanmıştır (Kinsey, 1948, 1953). Kinsey, doğrudan *toplumsal cinsiyet (gender)* kelimesini bugünkü anlamıyla kullanmamış olsa da cinsiyetin biyolojik kaderden ziyade sosyal bir olgu ve akışkan bir süreç olduğu iddiasıyla, sonraki teorisyenler için entelektüel zemini hazırlamıştır. Böylece Kinsey'in çalışmalarına dayanarak, aynı çerçeveyi inşa eden bir aktör olması bakımından John Money sıradaki çerçeve kurucusudur.

John Hopkins Üniversitesi öğretim üyelerinden olan psikolog ve seksolog John Money, *gender* kavramını dil bilimsel bir terim olmaktan çıkarıp insan cinselliği ve daha da önemlisi kimliğine dair bir kategori hâline

getiren isimdir. Türkçeye doğrudan *toplumsal cinsiyet* olarak tercüme edilen *gender* kavramını, ilk defa *toplumsal cinsiyet rolleri* şeklinde 1955 tarihli makalelerinde ele alan Money ve arkadaşları *toplumsal cinsiyeti*; “bir kişinin erkek ya da kadın, [...] olduğunu açıklamak için söylediği veya yaptığı her şey” (1955, s. 302) olarak tanımlamışlardır. Hermafrodit bireyler üzerine yaptığı çalışmalarda, *toplumsal cinsiyet rolünün* biyolojiden bağımsız olarak inşa edilebileceğini savunmuştur, böylece kavram insanın öz-niteliği olarak kullanılacak terminolojiye (Money vd., 1955, ss. 302-303) evrilmeye başlamıştır.

Money’nin bu kavramsallaştırmasını psikanaliz alanına taşıyan isim olarak Robert Stoller ise *toplumsal cinsiyet kimliği* nitelemesinin kişinin kendisini hangi cinsiyete ait hissettiğini tanımlayan kavram olarak (Keskin Aksay, 2024, s. 412) imlemesi bakımından ayrıca önemlidir. *Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet* (1968) başlıklı kitabında Stoller, bireyin kendisini kadın veya erkek olarak hissetmesine dair öznel duyumunu tanımlayan anlamı üzerinde durmuştur (Stoller, 1968, ss. 65-71).

Böylece Entman’ın (1993) analiz çerçevesine göre klinik ve kimlik odaklı ayrışma çerçevesinin temel aktörleri için sorun, biyolojik determinizmin ve katı ahlaki kuralların bireysel cinsel refah üzerindeki kısıtlayıcı baskısıdır. Sorunun nedeni, ikili cinsiyet sisteminin biyolojik bir zorunluluk olarak dikte edilmesidir. Ahlaki yargıları, kimlik ve cinselliğin bir akışkanlık olduğu gerçeğinin bilimsel kabulünü ve geleneksel ahlakın yapı-sökümünü öngörür. Çözüm önerileri ise biyolojik cinsiyetten bağımsız, inşa edilmiş bir *toplumsal cinsiyet kimliği* kategorisinin literatüre kazandırılmasıdır.

Sosyoloji ve Yapısal Eşitsizlik Çerçevesi

Toplumsal cinsiyet kavramının psikoloji ve psikiyatri alanının dışına taşınıp, yapısal eşitsizlik çerçevesine yerleşmesinin önemli temsilcilerinden Ann Oakley ve Gayle Rubin biyolojik olan cinsiyet ile kültürel olan *toplumsal cinsiyeti* birbirinden ayırarak, kadınların ikincil konumunun doğal bir zorunluluk olmadığı noktasına vurguda bulunmuştur.

Ann Oakley 1972 yılında kaleme aldığı *Cinsiyet, Toplumsal Cinsiyet ve Toplum* başlıklı kitabında cinsiyeti biyolojik temelli bir kavram olarak değerlendirirken, *toplumsal cinsiyetin* erkeklik ve kadınlık arasındaki kültürel ve toplumsal bölünmeyi ifade eden sosyolojik bir kavram

olduğuna değinir. Kavramın kadın ve erkek arasındaki farklılıklara dayanan toplumsal ilişkilerin kurucu ögesi olduğunu vurgulamıştır (Oakley, 1985, s. 158).

Antropoloji disiplininin bir temsilcisi olarak Gayle Rubin (1975) de benzer bir dönemde cinsiyet ve toplumsal cinsiyetin nasıl bir sistem içinde örgütlendiğini analiz etmiştir. Mevcut hiyerarşinin, sistemi organize eden belirli toplumsal ilişkilerin bir ürünü olduğunu belirtmiştir (Rubin, 1975). Bu yaklaşımlar, dönemin ikili ancak eşitsiz olduğu ifade edilen cinsiyet sistemine dair vurgunun güçlü olduğu bir yazınsal çerçeveyi temsil etmektedir.

Kavramın toplumsal bir inşa olduğu yaklaşımını vurgulayan çerçevenin aktörlerine göre sorun, cinsiyetler arası güç dengesizliğinin biyolojik değil, toplumsal yapıdan kaynaklanmasıdır. Sorunun nedeni, kültürel sosyalleşme süreçlerinin hiyerarşik kadınlık ve erkeklik rollerini dikte etmesidir. Eşitlik ve toplumsal adalet odaklı ahlaki yargı, cinsiyetin biyolojik, toplumsal cinsiyetin ise kültürel bir kurgu olduğunu vurgular. Sundukları çözüm önerisi ise toplumsal cinsiyet rollerinin kültürel olarak yeniden yapılandırılması ve hak temelli politikaların geliştirilmesidir.

Post-Yapısalcı Performatif Çerçeve Kurucu Metinler

Bu bölümde toplumsal cinsiyet kavramının yapısal bir eşitsizlik kategorisinden, performativiteye evrilmesi ile bağlandırılacak olan çerçeve kurucu metinler analiz edilmiştir. 1990 yılında Judith Butler tarafından kaleme alınan ve Türkçeye 2008 yılında *Cinsiyet Belası: Feminizmin ve Kimliğin Altüst Edilmesi* şeklinde çevrilen *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity* başlıklı kitap, Paul-Michel Foucault, Jacques-Marie-Émile Lacan, Jacques Derrida, Julia Kristeva ve Simone de Beauvoir gibi Fransız post-yapısalcı teoriyi Anglo-Amerikan feminist tartışmalarıyla ve *toplumsal cinsiyet* kavramıyla harmanlamıştır. Butler, İngilizce dilinin gramer yapısına dair vurgu içeren bir yerden kavramı alt-üst ederek kültürel çeviri faaliyeti için dilsel temel yaratmıştır.

Butler *toplumsal cinsiyeti*, bireyin sahip olduğu sabit bir öz veya kimlik değil, tekrarlanan eylemlerle kurulan bir olgu biçiminde tanımlamıştır. Butler'a göre *toplumsal cinsiyet*, bir yapma halidir; *toplumsal cinsiyet*

kimliği, cinsiyetin ifadeleri olarak görülen şeylerin bir nedeni değil, bu performansların bir sonucudur (Butler, 2002, ss. 33-34). Biyolojik cinsiyetin de kültürel olarak inşa edildiğini savunarak Butler kadın kategorisinin bizatihi kendisini de eleştiriye açmıştır (Butler, 2002). Butler, kuir teoriyi temellendiren çalışmalarıyla heteronormativiteyi reddeden, kimliklerin ve cinsiyetlerin akışkanlığını savunan zemine oturarak kavramı yeniden şekillendirmiştir (Butler, 2002, ss. vii-xvii). Böylece ikili cinsiyet sistemini ve sabit kimlik kategorilerini yapı-sökümüne uğratarak, *toplumsal cinsiyet kimliğine* vurguyu güçlendirmiştir.

Bu aşamada çerçeve kurucuya göre sorun, kadın ve erkek kategorilerinin bizatihi kendisinin dışlayıcı ve baskıcı birer söylemsel inşa olmasıdır. Sorunun nedeni, iktidarın ve dilin bireyi belirli kimlik kalıplarına hapseden performatif yapısıdır. Ahlaki yargı, kimliğin sabitlenmesine karşı direniş ve her türlü ikiliğin reddi üzerine kuruludur. Sunulan çözüm önerisi ise cinsiyetin akışkanlığının kabulü, performatif tekrarların bozulması ve bu yönde aktivizm yürütülmesidir. Böylece *toplumsal cinsiyeti* kimlik tanımı olarak imleyen küresel geçiş çerçevesinin temel yaklaşımları medyatizasyon sürecinin etkisiyle Türkiye’ye hazır birer çerçeve olarak ithal edilme aşamasına gelmiştir.

Entman’ın matrisi üzerinden analiz edilen bu küresel bağlamdaki anlamsal kayma, çalışmanın temel kuramsal dayanağı olan medyatizasyon süreçleri ve ahlaki paniğin inşası için gerekli kavramsal altyapıyı sağlaması bakımından kritiktir. Kavramın küresel inşa evresi, tek bir anlamın değil, birbiri üzerine eklemlenen üç farklı çerçevenin eş zamanlı olarak dolaşımda olduğu katmanlı bir zemini üretmiştir. Klinik-kimlik çerçevesi cinsiyeti biyolojiden kopararak akışkanlaştırmış, sosyolojik eşitsizlik çerçevesi bu akışkanlığa politik bir içerik kazandırmış, post-yapısalcı performatif çerçeve ise her iki anlamı radikalleştirerek cinsiyeti bir performans olarak yeniden tanımlamıştır. *Toplumsal cinsiyetin* yapısal bir eşitlik talebinden çıkıp akışkan ve performatif bir yapı-söküm aracına dönüşmesi, kavramı sıradan kitleler için karmaşık ve muğlak bir zemine çekmiştir. Medyatizasyon sürecinin doğası gereği, kitle iletişim araçlarının dolaşımına giren bu tür karmaşık ve çok katmanlı entelektüel söylemler medya tarafından basitleştirilerek (Şen, 2018, s. 56) hızla kutuplaştırıcı araçlara dönüştürülür. Biyolojik ikili cinsiyet sistemine karşı üretilen bu kuir ve performatif çerçeve, ilerleyen yıllarda medya

dolayısıyla Türkiye'ye aktarıldığında, Cohen'in ahlaki panik kuramında işaret ettiği "geleneksel değerlere yönelik tehdit" algısının merkezine yerleştirilebilecek ontolojik bir kırılma yaratmıştır. Dolayısıyla bu ilk ayrışma evresi, salt bir literatür gelişimi olmaktan ziyade gelecekteki medyatik damgalama sürecinin inşasına olanak tanıyan potansiyel bir zemin olarak görülmelidir.

Kavramın Türkiye'ye Transferi Çerçevesi

Bulgular bölümünün bu aşamasından itibaren çalışma, Türkiye temelli algısal dönüşümü ortaya çıkarmayı hedefleyen bir izlek takip etmektedir. Bu bağlamda öncelikle, kavramın Türkiye'ye aktarımındaki tercüme faaliyetlerinin etkisi ve kavramın entelektüel düzlemde nasıl konumlandırıldığı ortaya konulmuştur. Akabinde akışkan kimlik kabullerinin kadınlık alanındaki temsillerine dair tartışmalar, dijital alandaki yansımalar üzerinden analiz edilmiştir.

Kuram'ın Türkiye'ye ithalatı ve tercüme faaliyetlerinin inşa ettiği çerçeve

Gender kavramının *toplumsal cinsiyet* olarak kavramsallaşarak Türkçeye girişi için, 1980'ler ve sonrasına işaret etmek gerekmektedir. Literatürde bu terimin yerleşmesini sağlayan en önemli unsurlar, feminist akademisyenler ve çevirmenlerin kolektif çabasıdır. Kadın hareketi çerçevesinde Osmanlı mirası üzerinden geçen uzun ve yorucu yılların ardından (Çakır, 2016), feminist yazının yeniden filizlenmeye bağladığı 70'ler, Batı merkezli tartışmaların gecikmeli olarak aktarımının takip edilebileceği dönemdir. Simone de Beauvoir'ın meşhur *İkinci Cins* kitabının kısaltılmış versiyonunun 1969'da Payel Yayınevi bünyesinde Bertan Onaran çevirisiyle Türkçe'ye *Kadın* başlığıyla tercümesi erken dönem feminist yazın aktarımı bakımından önemli bir girizgâh ve girişimdir (Taş, 2018, s. 113).

Aralarında Türkiye'de kadın araştırmaları alanında ilk yerli çalışma olan *Kadınlar ve Siyasal Toplumsal Hayat (1977)* başlıklı tezin sahibi Şirin Tekeli'nin de bulunduğu bir grup kadın, kolektif bir çalışmanın ürünü olarak tercüme faaliyetlerine girişmiştir. Grup Juliet Mitchell'in *Woman's Estate* kitabını Kadın Çevresi Yayınları bünyesinde (Taş, 2018, s. 115)

Kadınlık Durumu başlığıyla tercüme etmiştir (1985). Kitap *toplumsal cinsiyet (gender)* kavramına yer vermemiş, bunun yerine cinsler arası eşitsizlikler bağlamında kadınlara atıfla “feminine roles” (Mitchell, 1971, s. 45) sözcüklerini kullanmış ve Türkçeye de “kadınca roller” (Mitchell, 1985, s. 67) olarak çevrilmiştir. Benzer şekilde “toplumsal ve iktisadi cinsiyet ayrımı (Mitchell, 1985, s. 167)” ifadeleri orijinal kaynakta “the general condition of women [...] social and economic discrimination (Mitchell, 1971, s. 46)” şeklinde geçmiştir. Tercüme hareketinin bu ilk safhasında *toplumsal cinsiyet* yerine cinsiyet rolleri, cinsiyetçi iş bölümü, cinsiyet ayrımı, cinsiyet hiyerarşisi, toplumsal aidiyet gibi terimler kullanılmıştır.

Bu yaklaşım Flotow’un belirttiği, *toplumsal cinsiyet* ve imlemelerinin tercümesi ile alakalı iki önemli tercüme paradigmasının ilki olan “feminist yazın” (2007, s. 92) dönemini temsil eder. Bu dönemde *toplumsal cinsiyet* kavramı ikili cinsiyete dayanarak, karşılıklı toplumsal roller ve eşitsizlikler bağlamında ele alınır (von Flotow, 2007, s. 93). Takip eden ikinci dönem, Butler etkisiyle cinsiyetin hem söylemsel hem de performatif yönlerine odaklanan çalışmaların etkisi altında yaşanan paradigma değişikliğinden etkilenmiştir (von Flotow, 2007, s. 93; s. 101). Bu etki Türkçe literatüre de Butler tercümeleri ile benzer bir eğilimle girmiştir.

2007 yılında Butler’ın, *Imitation and Gender Insubordination* başlıklı konferans metni (Butler, 2007, s. vii) Türkçeye *Taklit ve ‘Toplumsal Cinsiyet’e Karşı Durma* biçiminde *gender* kavramını *toplumsal cinsiyet* ile karşılayarak çevrilmiştir. Buna karşın, 2008 yılında Başak Ertür tarafından Metis Yayınları bünyesinde, 21. yüzyıl kuir çalışmalarının alana etkisini de simgeleyen ve kitabın içindeki anlamı da vermek adına kasıtlı bir tercih olarak *Gender Trouble* başlığının *Cinsiyet Belası* terimleriyle tercümesi, kavramın *toplumsal cinsiyeti* aşan anlam kaymasına doğrudan işaret etmektedir. Ertür, kitabın sunuş kısmında teknik bir ihtiyaç olarak *toplumsal cinsiyetin*, Türkçe gibi “sex-gender” (cinsiyet-toplumsal cinsiyet) ayrımı bulunmayan dillere Butler’ı aktarmanın, diğer bir deyişle ithal etmenin gerekliliği olarak tercih edildiğini belirtmiştir. Çevirmen hem dilin akıcılığını korumak hem de Butler’ın biyolojik cinsiyeti de sorunsallaştıran bütünsel saldırısını yansıtmak için başlıkta “cinsiyet” kelimesini tercih ettiğini belirtmiştir (Butler, 2008, ss. 9-10).

Ertür, Türkçede Butler'ın kuramını tartışırken, *gender* kavramının içini doldurmada yaşanan zorlukları vurgulamış, kimi bölümlerde *toplumsal cinsiyet* yerine sadece "cins" kelimesini kullanarak (Butler, 2008, ss. 9-10), kavramın Türkçeye aktarılırken ne kadar esnemek zorunda kaldığını göstermiştir. Bu bulgu *toplumsal cinsiyetin* yalnızca bir rol değil, dilde bir anlamlandırma süreci olduğuna da işaret etmesi bakımından önemlidir.

Butler'ın Türkiye'ye bu "belalı" kuramsal girişi, 2014 yılında *Bodies That Matter* kitabının *Bela Bedenler* başlığıyla bir nevi Ertür'e selam niteliğinde Türkçeye kazandırılmasıyla derinleşmiştir. *Toplumsal cinsiyet* tartışmasını sadece bir kimlik meselesi olmaktan çıkarıp, beden maddeselliğinin (Butler, 2014) söylemsel inşasına odaklayarak literatürdeki çeviri sürekliliğini pekiştirmiştir.

Bu noktada tercüme faaliyetlerini, Entman'ın (1993) analiz birimlerine göre ve von Flotow'un (2007) tasnifine paralel olarak iki alt çerçevede, değerlendirmek yerinde olacaktır. Eşitsizlik odaklı tercüme çerçevesinde sorun, kadınların maruz kaldığı ayrımcılığın biyolojik bir kader değil, toplumsal yapılarca üretilen bir eşitsizlik olduğudur. Sorunun nedeni, geleneksel kadınca roller ve hiyerarşik cinsiyetçi iş bölümüdür. Ahlaki yargı, biyolojik cinsiyetten bağımsız olarak kadınların toplumsal haklarının ve kimliklerinin korunmasını savunur. Sundukları çözüm önerisi ise, kadınlarda bilinci yükseltmek ve yasal-politik eşitliği sağlamaktır.

Performatif/yapı-sökümcü tercüme çerçevesinde sorun, ikili cinsiyet sisteminin kendisi ve Türkçenin *sex-gender (cinsiyet-toplumsal cinsiyet)* ayrımı içermeyen teknik yetersizliği olarak sunulmuştur. Sorunun nedeni, Butlercı teorinin Türkçeye aktarılırken dilin sınırlarını zorlayan bir kavram ithali gerekliliğidir. Ahlaki yargı, cinsiyetin dilde bir anlamlandırma süreci olarak yapı-sökümüne uğratılmasını entelektüel bir meşruiyet zemini olarak sunar. Sundukları çözüm önerisi ise *toplumsal cinsiyetin* dilde performatif bir süreç olarak yeniden kurgulanması ve dilin bu kuramsal ihtiyaca göre esnetilmesidir.

Tercüme faaliyetleri üzerinden inşa edilen bu iki farklı çerçeve, Türkiye'deki entelektüel medyatizasyonun ilkaşamasını temsil etmektedir. Çevirmenlerin *gender* kavramını Türkçeye aktarırken yaşadıkları dilsel zorluklar ve ürettikleri çözümler sıradan bir dilsel eylem değil, bizatihi

Entman’ın (1993, s. 53) ifade ettiği anlamda “dikkat çekme ve belirgin kılma” işlevi gören birer çerçeveleme pratiğidir. Medyatizasyon kuramı bağlamında değerlendirildiğinde, kitaplar ve çeviri önsözleri gibi matbaa temelli medya araçları, Batı merkezli bu akışkan kimlik tartışmasını Türkiye’nin entelektüel ekosistemine dâhil etmiştir.

Böylece medyatizasyon sürecinin kümülatif etkisi, tercüme faaliyetinin bizatihi inşa edici yapısı aracılığıyla kavramda yaşanan yapı-sökümcü dilsel inşa çapasını Türkiye’ye atmış, *toplumsal cinsiyeti* performatif bir kimliğe indirgeyen çerçeve gelişmeye başlamıştır. Bu durum *toplumsal cinsiyet kimliği* terminolojisi ve imlerinin LGBT aktivizminin kavram seti içine girmesiyle geniş halk kitlelerinin kültürel kodları arasında derin bir anlamsal uçurum oluşmuştur. Bu uçurum, ilerleyen yıllarda dijital medyanın ve politik aktörlerin devreye girmesiyle alevlenecek ahlaki paniğin ihtiyaç duyduğu toplumsal yabancılaşmanın ilk tohumlarını atmıştır.

Türkiye’de Akışkan Öznellikler Çerçevesi Bulguları

Gelinen noktada *toplumsal cinsiyet kimliğinin* kişinin biyolojik cinsiyetinden bağımsız biçimde kişinin kim olduğuna dair his ve algılarının bir parçası olarak, akışkan tanımlamalarla farklı koşullarda veya zaman içinde değişebileceği (Hines, 2019, s. 10) vurgusu belirginleşmeye başlamıştır. Böylece *toplumsal cinsiyet* olarak tercüme edilegelen *gender* kavramının Türkçe aktarımında *cinsiyet kimliği* biçiminde dolayımlanması gerçekleşmiştir ki İngilizce çevirisi *biological sex identity* olan bir kavram literatürde bulunmamaktadır (Keskin Aksay, 2024, s. 412).

Buradan gelişen ve cinsiyeti performatif bir eylem olarak imleyen anlamsal kayma, dijital alanın sağladığı söylem üretme mekanizmalarıyla 21. yüzyılın ilk çeyreğinde feminizmin bizatihi kendisini de krize sokmuştur. Coğrafi olarak farklı dinamiklerle ilerleyen bu tartışmalar, kısa süre içinde Türkiye gündemine de dâhil olmuştur. Özellikle transseksüellik tartışmaları üzerinden alevlenen bu süreç, öncelikle feminist gruplar arasındaki tartışmanın fitilini ateşlemiştir (Bkz. Tosun Durmuş, 2022).

Türkiye’de LGBT aktivizmi eksenindeki trans tartışmaları, 2010’lar itibarıyla öncelikle 8 Mart alanlarındaki kimlik çatışmalarıyla görünürlük kazanmıştır (Aydın, 2020; Gültekin, 2020, s. 167). Sürecin devamında

kesişimsel feminizm ve kuir kuramın etkisiyle, biyolojik kadın kategorisinin sınırlarını esneterek kapsayıcılığı hedefleyen “kadın+” kavramsallaştırması üniversite kulüplerince benimsenmiştir (Tosun Durmuş, 2024, s. 131). Bu kulüplerin akışkan cinsiyet kabullerini savunan dijital aktivizm ve sosyal medya faaliyetleri, *toplumsal cinsiyet kimliği* anlamının yerleşmesine katkı sunarak medyatizasyon sürecinin önemli bir işlevi haline gelmiştir.

Buradan hareketle dijital mecralarda uluslararası görünürlüğü 2010’lu yılların ikinci yarısına kadar çekilebilecek olan “kadın+” kavramsallaşması (Tosun Durmuş, 2022; 2024), Türkiye’de 2021 yılı Şubat ayında *Boğaziçi Üniversitesi Kadın+ Dayanışması* kulübünün sosyal medya hesapları aracılığıyla dijital alanda görünür olmuştur. Ancak “kadın+” ifadesinin yeterince kapsayıcı olmadığına dair gelen eleştirilere verilen cevap (@bounkadinarti, 2021) bu tercihin dahi eleştirileri engeleyemediği göstermiştir. *Bilgi Üniversitesi Kadın+ Topluluğu* ve *Gelişim Üniversitesi Kadın+ Dayanışması Kulübü* de benzer tarihlerde sosyal medya hesaplarını aktive edip, sosyal medya paylaşımlarını Mart 2022’de sona erdirmişlerdir. Hareketin, üniversite kadın kulüpleri formunda Türkiye’ye ithali ile paralel zamanda, LGBT toplulukları veya destekçileri tarafından düzenlenen farklı etkinliklere de sirayet ettiği (Tosun Durmuş, 2024, ss. 134-137) görülmüştür. Dijital sahadan toplanan bu veriler ışığında akışkan öznellikler çerçevesinin sorun tanımı; biyoloji temelli kadın kategorisinin indirgemeci bir kabul olması, translar ve ikili cinsiyet dışındaki kimlikleri dışlamasıdır. Sorunun nedeni, geleneksel ikili cinsiyet sisteminin ve biyolojik belirlenimciliğin kapsayıcı olmayan yapısı ile gramerin akışkan kimlikleri ifade etmedeki yetersizliğidir. Ahlaki yargı, kadın teriminin kapsayıcılığını ve akışkanlığını ahlaki bir üstünlük ve etik bir zorunluluk olarak kurgular. Sundukları çözüm önerisi ise, dilsel ve sembolik bir müdahale olarak kadın kelimesine “+” sembolünün eklenmesi ve üniversite kulüpleri-dijital mecralar üzerinden bu merkezsizliğin kucaklanmasıdır.

Böylece medyatizasyon sürecinin birbirini besleyen ve beslerken bir sonraki aşamaya taşıyan inşa edici rolü dijital medya dolayımıyla kuvvetlenmiş, algoritmaların da desteğiyle muhatap bularak entelektüel çevrelerde doğmuş bir kavramsal çerçevenin, toplumların anlam dünyasına aktarılabilirdiğinin okunması imkanı hâle gelebilmiştir. Bu

süreç, bir yandan marjinalize edilmiş kimlikler için bir alan açarken, diğer yandan Cohen’in ahlaki panik teorisindeki “toplumsal kaygı” ve “düşmanlaştırma” mekanizmalarını (2002, ss. 1-2) tetikleyecek görünürlüğü sağlamıştır. Medya mantığının çatışmadan beslenen kutuplaştırıcı doğası (Hjarvard, 2008, s. 106), dijital ağlardaki bu akışkan ve kapsayıcı dilsel mühendisliği, geleneksel aile ve toplumsal yapıya yönelmiş doğrudan bir saldırı olarak yeniden çerçevelemek için kullanmıştır. Dolayısıyla üniversite kulüplerinin sosyal medya üzerinden yürüttüğü dijital aktivizm, ahlaki paniği üretecek süreci besleyerek, medya için gerekli “halk şeytani” (Cohen, 2002, ss. 1-2) figürleri olarak akışkan cinsiyet temsillerinin kamuoyuna sunulduğu bir medyatizasyon vitrini işlevi görmüştür. *Toplumsal cinsiyet* kavramının medyatizasyon sürecinde kitlelerle doğrudan temas ettiği kritik bir kırılma noktasını da temsil etmektedir.

Bir sonraki aşamada, *toplumsal cinsiyet* kavramının akışkanlaşması ile alakalı özellikle 2000’li yılların ilk yirmi yılında yoğunlaşan ve LGBT örgütlerinin medya, siyaset, akademi ve topluma yönelik yürüttükleri başarılı aktivist çabaya karşı, dünya siyasetinde esen rüzgârın değişmesiyle, ciddi bir direncin geliştiği evre başlamıştır. Bu direnç Türkiye’de de benzer dönemde görünür olacaktır.

Türkiye Bağlamında “Tehdit” ve Tabulaşma Çerçevesi

Dünyada *toplumsal cinsiyet kimliği* kavramı etrafında yükselen tartışmalar özellikle spor müsabakalarında trans atletlerin kadınlarla birlikte yarışmalara katılmasının yasaklanması (Falkingham, 2023; Kearns, 2025) gibi gelişmeler bu yeni evreyi belirginleştirmiştir. Yine İngiltere’de Eşitlik Yasası uyarınca “kadın” ve “cinsiyet” terimlerinin sırasıyla biyolojik kadını ve biyolojik cinsiyeti ifade ettiğine hükmedilmesi (Hatton, 2025), ABD’de 2016 ve 2024 yıllarında göreve gelen Trump hükümetinin cinsiyet ikiliğine vurguyu derinleştirmesi ve translarla alakalı dışlayıcı önlemleri onaylamasıyla (Rummler & Sosin, 2025) tırmanmıştır. Bu sürece paralel olarak, Twitter’ı satın alıp ismini X olarak değiştiren Elon Musk’ın tutumu da küresel dalgayı etkilemiştir. Musk’ın “the woke mind virus”² olarak tanımladığı akışkan cinsiyet kabullerine savaş açması ve

² Musk, “uyanışçı zihin virüsü” olarak tercüme edilebilecek bu pajoratif metaforla; ırkçılık, cinsiyetçilik ve sosyal eşitsizliklere karşı aşırı duyarlılık hali olarak tanımlanan “woke” kültürü eleştirmektedir.

Trump ile kurduğu siyasi ilişkiler bu süreçte itici bir güç olmuştur. Tüm bu gelişmeler neticesinde, *toplumsal cinsiyet ideolojisi* (gender ideology) aleyhtarı seslerin görünürlüğü dünya çapında artmıştır (Guerini, 2023; Walch, 2022). Bu durum algoritmaları yöneten sahiplik ideolojilerinin medyatizasyon sürecine etkileri bağlamında dikkat çekici bir örneklik teşkil etmektedir. Böylece, temelde akışkan cinsiyet kabullerine ve LGBT aktivizmine karşıt olarak gelişen, dünya kamuoyunda “anti-gender”³ hareket olarak büyüyen dalga, gecikmeden, medyatizasyon sürecinin aktörü dijital medyanın da yardımıyla Türkiye’ye tesir etmiş, aileyi ve toplumu yabancı ideolojilerin yıkıcı etkilerine karşı koruma refleksi olarak hayat bulmuştur. Ancak bu refleksin izdüşümünde *toplumsal cinsiyet* kavramının, uluslararası terminolojide yaşadığı anlam kaymasının etkisiyle, tehlikenin temel kaynağı olarak damgalanması gecikmemiştir. Bu bağlamda üçüncü çerçeve bulgularının ilk kategorisi olarak İstanbul Sözleşmesi etrafında yoğunlaşan tartışmaların *toplumsal cinsiyet* kavramını nasıl ahlaki panik yaratan bir tehlike olarak damgalandığına odaklanmıştır. Ardından, İstanbul Sözleşmesi’nin feshi sonrasında damgalanan *toplumsal cinsiyetin* politika yapıcıları da paniğe sokarak, kavramı tabulaştırmasına odaklanılmıştır.

İstanbul Sözleşmesi ve Ahlaki Panik Çerçevesi

Türk kamuoyu, *toplumsal cinsiyet* karşıtı gündemi İstanbul Sözleşmesi ile alakalı tartışmaların yürütüleceği 2018 itibarıyla yakalamıştır. Oysa Türkiye, taraf ve imzacısı olduğu İstanbul Sözleşmesi’ni Kasım 2011’de onaylayıp Ağustos 2014’te yürürlüğe koymuş, sözleşmenin iç hukuka yansımaları olan 6284 Sayılı Kanun’u da 2012 yılından itibaren uygulamaya başlamıştır. Kamuoyundaki tartışmaların bu hukuki adımların atıldığı ilk dönemde değil de üzerinden yıllar geçtikten sonra başlamış olması, ahlaki paniği yaratacak medyatizasyon sürecinin gelişmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Akışkan *toplumsal cinsiyet kimliği* kabulleri bağlamında aktivist hareketlerin Türkiye’ye yansımalarıyla paralel olarak ahlaki paniğin patlak vermesi tesadüf değil, doğrudan birbirlerine içkin olduklarının kanıtıdır.

³ “Toplumsal cinsiyet karşıtı” olarak tanımlanabilecek olan bu hareket, temelde biyolojik determinizmi savunan, heteronormatif aile yapısını toplumun vazgeçilmez, alternatifsiz temeli olarak gören ve toplumsal cinsiyet eşitliği politikalarını bu yapıya bir tehdit olarak kodlayan reaksiyoner bir harekettir.

Bir toplumda belirli bir durumun, kişinin veya grubun toplumsal değerlere ve çıkarlara yönelik tehdit olarak tanımlanmasıyla ortaya çıkan yoğun endişe durumunu ifade eden ahlaki panik (Cohen, 2002, s. 1) İstanbul Sözleşmesi ve onunla bağlantılı şekilde yürürlüğe sokulan Kanun’un uygulanmasından yıllar sonra ortaya çıkmıştır. Paniğin temel hareket noktası, Sözleşme metninde yer alan *toplumsal cinsiyet* kavramının bağlamı ile doğrudan alakalıdır. Madde 3’te, cinsiyetlere toplum tarafından uygun bulunan roller ve özellikler olarak tanımlanmasına rağmen, Madde 4’te yer alan *cinsel yönelim, toplumsal cinsiyet kimliği* (Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi, 2011) ifadelerine yönelik tepkiler *toplumsal cinsiyet ideolojisi* taraftarı bir metin olarak sözleşme metninin çerçevelenmesine sebep olmuştur. *Yeni Akit* gazetesi ve yazarlarının söylemleriyle tırmanan ortamda Sözleşme eleştiriye açılmış, hızla politika yapıcılarını hedef alan bir doza ulaşmış, kamuoyunu uzun süre meşgul etmiştir (Özdil Gümüş, 2024, ss. 487-490).

Memur-Sen 2020 Ağustos’unda İstanbul Sözleşmesi’ne dair tartışmalara taraf olmuş, konuyla alakalı raporun sunulduğu basın toplantısında, *toplumsal cinsiyet* kavramının ideolojik ve politik veçhelerine dair eleştiriler dile getirilmiştir (Memur-Sen, 28 Ağustos 2020). Özellikle medya aracılığıyla üretilen söylemle, İstanbul Sözleşmesi’ni savunan tüm unsurlar, başta aile olmak üzere milli ve dini değerleri hedef almakla suçlanmıştır (Özdil Gümüş, 2024). Süreçte İstanbul Sözleşmesi ile alakalı tartışmaların merkezine taşınan KADEM (Kadın ve Demokrasi Derneği) dönem başkanı, Sözleşme’de yer alan *toplumsal cinsiyet eşitliği* kavramının cinsiyetsizleştirme olarak anlamlandırılmasına itiraz etmiş, kavramın adaleti simgeleyen yönünün esas alınması gerektiğini vurgulamış, Sözleşme’nin feshinin taraftarı olmadıklarını açıkça beyan etmiştir (KADEM, 2020). Kavramın *toplumsal cinsiyet adaleti* şeklinde tanımlanmasını öngören (Demircan Çakar, 2015) yaklaşımlarını yeniden gündeme getirerek *toplumsal cinsiyet* kavramının otantik anlamına vurguyu güçlendirecek açıklamalara yer verilmiştir (KADEM, 2020).

Yine 2015 yılında Yükseköğretim Kurulu (YÖK) tarafından yürütülen *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Projesi*’nin aniden durdurulması (Bianet, 2019), benzer bir ahlaki paniğin işareti olarak okunabilir. Böylece Sözleşme, medyada aile kurumuna yönelik bir saldırı olarak anlamlandırılan

toplumsal cinsiyet kavramı odaklı tartışmalar neticesinde 22 Mart 2021 tarihinde Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile tek taraflı feshedilmiştir (Özdil Gümüş, 2024, s. 480).

İstanbul Sözleşmesi etrafında yükselen tartışmalar ve sözleşmenin tek taraflı feshi, medya dolayımıyla inşa edilen ahlaki paniğin somut bir politik sonuca ulaştığı noktayı temsil etmektedir. Sözleşmenin imzalanmasından yıllar sonra, kitle iletişim araçları ve belirli gruplar tarafından başlatılan kümülatif medya kampanyası, Entman'ın matrisindeki “sorunu tanımlama” ve “ahlaki yargı” üretme işlevlerinin uygulamasını temsil etmektedir. Medyatizasyon teorisi bağlamında bu süreç, medyanın sadece olayları yansıtan pasif bir ayna olduğunu, bilakis toplumsal gerçekliği ve hatta hukuki metinlerin algılanışını dahi kendi kutuplaştırıcı mantığıyla yeniden yapılandıran aktif bir fail olduğunu göstermektedir. KADEM gibi aktörlerin kavramı “adalet” ekseninde tutma çabalarına rağmen, medya ekosisteminin yarattığı panik ortamının yoğunlaşmasıyla, hukuki bir koruma metnini, Cohen'in (2002, ss. 1-2) “halk şeytani” vurgusuyla paralel biçimde aileyi yıkan bir “yabancı ideoloji” olarak damgalamıştır. Bu durum, ahlaki paniğin medya aracılığıyla nasıl üretilip yönlendirildiğinin ve nihayetinde devlet politikalarını nasıl baskı altına aldığının bir göstergesi olması bakımından dikkate değerdir.

Kavramın Tabulaşma Çerçevesi

2022 yılı Ekim ayı, İstanbul Sözleşmesi ile tırmanan tartışmaların da etkisiyle anayasal çerçevede cinsiyet tanımlamalarını hedef alan değişiklik tasarısının haberlerinin gündeme düştüğü bir başka tarihsel dönemdir. Anayasa'nın 41. maddesiyle eşler arasındaki eşitliğe vurgu yapan metne “aile kadın ve erkeğin birlikteliğinden oluşur” ibaresinin eklenmesi kararının alınması (Indyturk, 12 Ekim 2022) tesadüf değil, *toplumsal cinsiyet kimliğinin* akışkanlığına karşı geliştirilen refleksin bir ürünüdür.

Sürecin en dikkat çekici evresi, doğrudan *toplumsal cinsiyet* kavramına yüklenen yan anlamları imleyen ve politika yapıcılarını harekete geçiren gelişmelerle şekillenmiştir. Bu aşamada, 2023 yılında “toplumsal cinsiyet ideolojisi gibi menfi akım ve dayatmalara (Kuruluş Manifestosu, t.y.)” karşı kurulan Büyük Aile Platformu ön plana çıkmıştır. Platform, aileyi tehdit eden bir unsur olarak LGBT örgütlerine karşı toplumsal bilinç oluşturmak

amacıyla düzenlediği Büyük Aile Buluşmaları’nda sık sık *toplumsal cinsiyet kimliği* karşıtı vurgular dile getirmiş, 2024 yılındaki buluşmada “toplumsal cinsiyet kavramı mevzuattan silinmelidir (Güneş, 15 Eylül 2024)” çağrısında bulunmuştur. Platformun üyelerinden İstanbul Aile Vakfı’nın Ekim 2025 tarihinde yayınladığı rapor ise bu söylemi kuramsal bir zemine taşımıştır. *Toplumsal Cinsiyet Karmaşasında Kültürel Terörün Sosyalleşmesi Sosyo-Kültürel Terörizm Olarak LGBT Lobileri Örneği* (Palabıyık, 2025) başlıklı bu rapor, kavramın uğradığı anlam kaymasına işaret ederek, cinsiyetsizleştirme ideolojisine nasıl zemin hazırladığını ele almıştır. Ancak neticede *toplumsal cinsiyet* kavramının, aile kurumunu ve geleneksel rolleri yok etmeyi hedefleyen bir sosyo-kültürel terör aracı olduğu vurgulanmıştır (Palabıyık, 2025, ss. 45-47).

Toplumsal cinsiyet terminolojisinin bu denli teyakkuz yarattığı ortama, çağrılara kulan veren politika yapıcılarının müdahalesi gecikmemiştir. 2 Mayıs 2025 tarihli bir yazı ile Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı 81 il müdürlüğü ve bağlı kurumlara “Toplumsal cinsiyet ve bazı kavramların kullanımı hk.” genelgeyle, *toplumsal cinsiyet* ve bağlantılı kavramların kullanımından, aile yapısına zarar verdiği gerekçesiyle kaçınılması gerektiği bildirilmiştir (Bianet, 10 Mayıs 2025). Genelge metninde, *toplumsal cinsiyet* kavramının biyolojik cinsiyetin yerine kullanılmaya başlandığı ve bu durumun topluma olumsuz etkileri olabilecek gündemleri barındırdığına yer verilmiştir (Anka Haber, 7 Mayıs 2025). Bakan Mahinur Özdemir Göktaş’ın kişisel sosyal medya hesabına yansıyan 2025 TBMM Plan ve Bütçe Komisyonu görüşmelerine dair açıklamalarında; kavramın yaşadığı anlam kaymasına doğrudan işaret edilmiş, bu kaymanın *toplumsal cinsiyet* ifadesini problemlili bir boyuta taşıdığı, kadınlık ve erkeklik kategorilerini akışkanlaştıran söyleme hizmet ettiği ve kullanılmaması yönünde politika geliştirilmekte ısrarcı olunacağı vurgulanmıştır (@mahinurözdemir, 13 Kasım 2025). Bu bulgu ahlaki panik gelişiminin, medyatizasyon süreçlerinin etkisiyle, politika yapıcılarını köşeye sıkıştırmak suretiyle eyleme geçirdiğini ortaya koymaktadır.

Entman’ın (1993) analiz modeline göre bu tehdit ve tabulaşma çerçevesini oluşturan iki temel çerçevenin ortak analitik unsurlarına bakıldığında, çerçeve yapıcılarının tanımladığı sorun; *toplumsal cinsiyet* kavramının

fitratı reddeden ve Türk aile yapısı için ontolojik tehdit oluşturan küresel bir dayatma olarak kurgulanmasıdır. Sorunun nedeni, kavramın üçüncü cinsiyet imasıyla yaşadığı anlamsal kayma ve *toplumsal cinsiyet ideolojisinin* uluslararası metinler üzerinden Türkiye'ye dayatılmasıdır. Ahlaki yargı, ikili cinsiyetin korunmasını milli ve dini bir zorunluluk olarak kodlar; kavramın kullanımını ise aile düşmanlığı ve yozlaşma ile eş değer tutar. Sunulan çözüm önerisi, kavramın yasal ve kamusal metinlerden silinmesi, ikili cinsiyetin anayasal güvence altına alınması ve terminolojinin kullanımının yasaklanarak tabulaştırılmasıdır.

Tüm bu damgalama ve tabulaşmanın, ilgi çekici nihai bulgusu için Türkiye Cumhuriyeti kimlik kartlarının çipli modellerle yenilediği döneme dönüp bakmak gerekmektedir. Zira 2017 yılında başlayan çipli kimliğe geçiş sürecinde, kimliklerin cinsiyet açıklaması bölümündeki İngilizce karşılığının *gender* olarak verilmiş olması, Vatan Partisi'nin itirazı (Vatan Partisi, t.y.) ve birkaç eleştiri dışında ses getirmemiş, politika yapıcılar da bu hususa dair herhangi bir açıklama ihtiyacı hissetmemiştir. Bugün sivil inisiyatif kuruluşları, çeşitli yayın organları ve hatta Bakanlık düzeyinde *toplumsal cinsiyet* kavramı yasaklı addedilmektedir. Buna karşın, bu kavramın İngilizce karşılığı olan *gender* kelimesi, hâlihazırda kullanımda olan Türkiye Cumhuriyeti kimlik kartlarında *cinsiyet* hânesinin karşılığı olarak problemsizce yer almaya devam etmekte ve herhangi bir teyakkuz doğurmamaktadır. Bu çelişki, medyanın neyi çerçevelerse onunla alakalı gündem oluştuğunun açık bir kanıtı niteliğindedir.

Böylece Bakanlık genelgeleriyle getirilen yasaklar ve STK'ların kavramı "sosyo-kültürel terörizm" olarak tanımlaması, toplumsal cinsiyetin ahlaki panik nesnesinden kurumsal bir "tabuya" dönüştüğünü göstermektedir. Cohen'in (2002, s. 151) teorisinde belirttiği üzere, ahlaki panik başarılı olduğunda kolaylıkla yasal ve kurumsal düzenlemelere yol açar. Türkiye örneğinde de bu süreç kavramsal bir sansür olarak karşımıza çıkmaktadır. Öte yandan, yeni çipli kimlik kartlarında *gender* ifadesinin hiçbir tepki çekmeden kullanılmaya devam etmesi, çalışmanın temel kuramsal iddiasını doğrular niteliktedir. Zira Türkiye'deki ahlaki panik, kelimenin kendisine, kavramın ontolojik gerçekliğine veya bürokrasideki işleyişine karşı olmaktan ziyade, medya dolayısıyla inşa edilen *toplumsal cinsiyet* etiketine karşıdır. İngilizce *gender* kelimesi medyanın tehdit

çerçevelerinin dışında kaldığı için bürokratik bir detay olarak varlığını sürdürürken, Türkçesi medyatizasyon süreçlerinde ideolojik bir anlam yüklenmiş ve yasaklanmıştır. Bu paradoks, gerçekliğin kendisinden ziyade medyanın o gerçekliği ne şekilde çerçevelediğinin toplumsal ve politik algıyı belirlediğini gösteren güçlü bir bulgudur.

Değerlendirme ve Sonuç

Bu çalışma, *toplumsal cinsiyet* kavramındaki dönüşün küresel inşasından Türkiye’deki tabulaşmasına uzanan evrimini KÇA, medyatizasyon ve ahlaki panik kuramları ekseninde incelemiştir. Söz konusu üç kuramın birlikte kullanımı, kavramın dönüşümünü yalnızca betimlememiş, bu dönüşümün mekanizmalarını da açıklamaya imkân tanımıştır. Böylece medyatizasyon kuramı, dönüşümün aşamalı ve çok katmanlı yapısını görünür kılarken, KÇA, her evredeki söylemsel stratejileri sistematik biçimde analiz etmiş, ahlaki panik kuramı ise bu kümülatif sürecin nihayetinde bir kavramı nasıl tabuya dönüştürebileceğini açıklamıştır.

Bulgular, teorik çerçevenin öngördüğü mekanizmalarla tutarlı biçimde, kavramın anlamının medya dolayımıyla yeniden kurgulandığını ve bu kurguların süreç içinde biriken etkisinin politika yapıcılar düzeyinde dahi hissedilen bir ahlaki panik ürettiğini ortaya koymuştur. Tespit edilen üç evreli analitik yapı, *toplumsal cinsiyet* kavramının bilimsel bir terimden ahlaki panik yaratan bir tabuya nasıl dönüştüğü sorusuna sistematik bir cevap sunmaktadır. Kavramın geçirdiği evreler medyatizasyon kuramının öngördüğü kümülatif dönüşüme işaret etmektedir. Buna göre birinci evre, dönüşümün küresel kökenine işaret ederken, ikinci evre, bu gerilimin tercüme ve dijital aktivizm aracılığıyla Türkiye’ye taşınarak yerel kodlara nasıl yabancılaştığını ortaya koymuştur. Üçüncü evre ise, biriken bu anlamsal gerilimin medya dolayımıyla ahlaki panik eşiğini aşarak politika yapıcılar da kapsayan bir tabulaşmayı nasıl tetiklediğini göstermiştir. Birbirini analitik olarak besleyen bu evreler sayesinde çalışma, dönüşümü betimlemenin ötesine geçerek medyatizasyon mekanizmalarının nasıl işlediğini kanıtlamıştır.

Bulgulara göre, 1980’lerde sosyolojik bir eşitlik aracı olarak ithal edilen *toplumsal cinsiyet* kavramı, 2000’lerde Butlerci yapı-söküm ve LGBT aktivizminin dolayısıyla hak ekseninden çıkarak akışkan ve kimlik odaklı bir çatışma alanına dönüşmüştür. Kavramın yaşadığı bu anlamsal kayma ve toplumsal dile yabancılaşması ahlaki paniği tetiklemiş, nihayetinde kavramın Entman’ın matrisinde ifade edildiği şekliyle aile yapısına ve milli değerlere yönelik bir tehdit olarak çerçevelenmesine zemin hazırlamıştır.

2021’de İstanbul Sözleşmesi’nin feshiyle zirveye ulaşan ve 2025’te Bakanlık düzeyinde kavramı kullanmama kararıyla tırmanan süreçte *toplumsal cinsiyet* kavramı tabulaşmıştır. 2017 yılında kullanılmaya başlanan yeni Türkiye Cumhuriyeti kimlik kartları üzerinde *cinsiyet* kelimesinin karşılığı olarak *gender* ifadesinin problemsiz yer almaya devam etmesi ise medyatizasyon sürecinin problemi dilediği biçimde çerçeveleme gücüne sahip olduğuna dair önemli bir işarettir. Medyatizasyon süreci ve aktörleri, gerçekliği çerçeveleyerek gerekirse ahlaki panik oluşturmak suretiyle politika yapıcıları da köşeye sıkıştırabilme gücüne sahiptir.

Çalışmanın temel sonucu, medyatizasyonun nihai durağı olan dijital aktivizmin ahlaki paniği tetikleyici rolüdür. İthal tartışma çerçeveleri medyatizasyonu bir araç olarak kullanmakta, toplumun asıl gündemi olmayan meseleleri algoritmik bir inşayla dolaşıma sokarak toplumsal mutabakatı zedelemektedir. Özünde ikili cinsiyet sistemine dayanan ve eşitlik bağlamında toplumsal bir müzakere imkânı sunan *toplumsal cinsiyet* kavramı, bu süreçlerin sonucunda aileyi hedef alan dış kaynaklı bir ideoloji olarak damgalanmıştır. Böylesi yapısal bir zemine sahip kavramın tabulaştırılması, ontolojik ve epistemolojik bir krizi tetikleme riski taşımaktadır.

Sonuç olarak, Türkiye’nin kamusal alanında *toplumsal cinsiyet*, yıkıcı bir kavram olarak damgalandığı durağa varmıştır. Kavramın bu tabulaşma serüveninden akademinin de payına düşeni aldığını belirtmek gerekir. Akademik çalışmaların, bu tabulaşma sarmalına rağmen *toplumsal cinsiyet* odağını koruma ve damgalanmış bu kavramı hak ve eşitlik çerçevesine geri döndürme çabası, toplum açısından hayati önem taşımaktadır.

Dolayısıyla bundan sonraki araştırmalar, mevcut terminolojik krizi aşmak adına *toplumsal cinsiyet* kavramına yönelik stratejik yaklaşımlar veya hak mücadelesini tanımlayacak yeni kavramsal araçlar üzerine yoğunlaşabilir.

Veri Erişilebilirliği Beyanı: Bu çalışmanın bulgularını destekleyen veriler, talep üzerine sorumlu yazardan temin edilebilir.

Teşekkür: Yazar teşekkür beyan etmemiştir.

Etik Beyan: Bu araştırma etik beyan gerektirmemektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Yazar çıkar çatışması beyan etmemiştir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız çift kör hakemli.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Data Availability Statement: The data that support the findings of this study are available on request from the corresponding author.

Acknowledgments: The author declares no acknowledgment.

Ethical Approval: This study does not require ethics committee approval.

Declaration of Interests: The author declares no competing interests.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Financial Support: The author declares that this study received no financial support.

Kaynaklar / References

- Akyüz, S. S. & Say, B. (2026). The mediatization of religious authority on Instagram: Theological layers of discourse and representation among digital preachers in Turkey. *Romaya Journal*, 1, 1-15. <https://doi.org/10.5281/zenodo.19023280>
- Anka Haber. (2025, Mayıs 7). *Aile Bakanlığı'ndan "toplumsal cinsiyet, toplumsal cinsiyet kimliği" genelgesi*. Retrieved from https://ankahaber.net/haber/detay/aile_bakanligindan_toplumsal_cinsiyet_toplumsal_cinsiyet_kimligi_genelgesi_uluslararası_platformlarda_ülkemin_bu_kavramlara_iliskin_karsi_durusunun_belgelere_yansitilmasi_gerekmektedir_237092
- Ardıç Çobaner, A., Kılıncı Özüölmez, P., & Alkan, N. (2022). Construction of moral panic on twitter about giving children Covid-19 vaccines: The example of "#DenekDegilBebek". *Erciyes İletişim Dergisi*, 9(2), 587-607. <https://doi.org/10.17680/erciyesiletisim.1076621>
- Aydın, E. (2020, Temmuz 23). "Mesele bir dert ama biz de çok antremanlıyız": Trans kadın aktivistlerle TERF tartışmaları üzerine söyleşi. Çatlakzemin. <https://catlakzemin.com/mesele-bir-dert-ama-biz-de-cok-antremanliyiz-trans-kadin-aktivistlerle-terf-tartismalari-uzerine-soylesi/>
- Barış, A. B., & Çetin, A. E. (2025). Instagram sahnesinde kutsallık: Türbe ziyaretlerinin dijital temsili. *Danışname Beşeri ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 11, 37-61. <https://izlik.org/JA56TP66SX>
- Bianet. (2019). YÖK, Toplumsal cinsiyet eşitliği tutum belgesini sitesinden kaldırdı. Retrieved from <https://bianet.org/haber/yok-toplumsal-cinsiyet-esitligi-tutum-belgesini-sitesinden-kaldirdi-205668>
- Bianet. (2025, Mayıs 10). *Aile Bakanlığı'ndan toplumsal cinsiyet kavramlarına yasaklama girişimi*. Retrieved from <https://bianet.org/haber/aile-bakanligindan-toplumsal-cinsiyet-kavramlarina-yasaklama-girisimi-307201>
- Indyturk. (2022, Ekim 12). AK Parti'nin "başörtüsüne anayasal güvence" paketinde ayrıntılar belli oldu: Aile korumaya "eşcinsel evliliği" gerekçesi. Retrieved from <https://www.indyturk.com/node/562896/siyaset/ak-partininba%C5%9F%C3%B6rt%C3%BCs%C3%BCne-anayasal-g%C3%BCvence-paketinde-ayr%C4%B1nt%C4%B1lar-belli-oldu-aile>

- (@bounkadinarti). (2021, Mayıs 16). Kadın+ ismi. *Instagram*. <https://x.com/bounkadinarti/status/1393978055190798340>
- Butler, J. (2002). *Gender trouble: Feminism and the subversion of identity*. Routledge.
- Butler, J. (2007). *Taklit ve 'toplumsal cinsiyet'e karşı durma* (Çev. O. Akınhay). Agora Kitaplığı.
- Butler, J. (2008). *Cinsiyet belası feminizm ve kimliğin altüst edilmesi* (Çev. B. Ertür). Metis Yayınları.
- Butler, J. (2014). *Bela bedenler* (Çev. C. Çakırlar & Z. Talay,). Pinhan Yayıncılık.
- Cohen, S. (2002). *Folk devils and moral panics*. Routledge.
- Couldry, N., & Hepp, A. (2017). *The mediated construction of reality*. Polity.
- Çakır, S. (2016). *Osmanlı kadın hareketi* (5. Baskı). Metis Yayınları.
- Ardıç Çobaner, A., Kılınç Özüölmez, P., & Alkan, N. (2022). Construction of moral panic on twitter about giving children Covid-19 vaccines: The example of "#DenekDegilBebek". *Erciyes İletişim Dergisi*, 9(2), 587-607. <https://doi.org/10.17680/erciyesiletisim.1076621>
- Demircan Çakar, N. (2015). *Neden toplumsal cinsiyet adaleti?* Kadem. <https://kadem.org.tr/neden-toplumsal-cinsiyet-adaleti/>
- Dmukhovskaya, M. (2025). Between opportunity and scrutiny: female winter olympians navigating sports mediatization. *Communication & Sport*. <https://doi.org/10.1177/21674795251399889>
- Entman, R. M. (1993). Framing: Toward clarification of a fractured paradigm. *Journal of Communication*, 43(4), 51-58.
- Falkingham, K. (2023, Mart 23). World Athletics bans transgender women from competing in female world ranking events. *BBC*. Retrieved from <https://www.bbc.com/sport/athletics/65051900>
- Goffman, E. (1986). *Frame Analysis: An Essay on the Organization of Experience*. Northeastern University Press.
- Guerini, S. (2023). *From the 'neutral' body to the posthuman cyborg: A critique of gender ideology*. Spinifex Press.

- Gültekin, M. (2020). Feminizmin queer sınavı: Kadın yoksa feminizm var mı? *Tezkire, Toplumsal Cinsiyet Sayısı*, 74, 159-175.
- Gündüz, Ş. (2010). Dinsel söylemin medyatikleşmesi ya da medya vaizleri. *Eskiye*, 17, 45-49. <https://izlik.org/JA56LM57UN>
- Güneş. (2024, Eylül 15). *İstanbul'da meydanlarda! LGBT'ye karşı "Büyük Aile Buluşması" başladı*. Retrieved from <https://www.gunes.com/gundem/istanbullular-meydanlarda-lgbtye-karsi-buyuk-aile-bulusmasi-basladi-1212025>
- Han, W. (2026). The Rise of trans-exclusionary feminism in South Korea: Popular Feminism and the mediation of women's bodies. *Feminist Media Studies*. <https://doi.org/10.1080/14680777.2026.2635497>
- Hatton, B. (2025, Nisan 16). *UK's highest court says legal definition of woman is based on biological sex*. BBC. Retrieved from <https://www.bbc.com/news/live/cvgq9ejql39t>
- Hepp, A. (2013). *Cultures of mediatization* Andreas Hepp Translated by Keith Tribe (Trans. K. Tribe). Polity.
- Hepp, A., Stig, H., & Lundby, K. (2015). Mediatization: Theorizing the interplay between media, culture and society. *Media, Culture & Society*, 18, 1-11. <https://doi.org/10.1177/0163443715573835>
- Hines, S. (2019). *Toplumsal cinsiyet akışkan mıdır? 21. yüzyıl için bir rehber* (Çev. Ö. Çağlar Aksoy). Hep Kitap.
- Hjarvard, S. (2008). The mediatization of society. *Nordicom Review*, 29(2), 105-134.
- Hjarvard, S. (2011). The mediatization of religion: Theorising religion, media and social change. *Culture and Religion*, 12(2), 119-135. <https://doi.org/10.1080/14755610.2011.579719>
- KADEM. (2020). *İstanbul Sözleşmesi Hakkında*. Retrieved from <https://kadem.org.tr/istanbul-sozlesmesi-hakkinda/>
- Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi, 210, Avrupa Konseyi sözleşmeler dizisi (2011). Retrieved from <https://rm.coe.int/1680462545>

- Karatay, S. (2025). Medyatizasyon süreci bağlamında müziğin teknolojisi, teknolojinin müziği. *Konservatoryum*, 12(1), 275–297. <https://doi.org/10.26650/CONS2025-1660073>
- Kearns, S. (2025, Haziran 1). *FA ban on trans women in women’s football starts*. BBC. <https://www.bbc.com/sport/football/articles/c2d57kwn9r7o>
- Keskin Aksay, N. (2024). Toplumsal cinsiyet söylemi ve temsili: “Etnografik bir tartışma”. *Cinsiyet nöbeti* (Eds. Z. K. Şerefoğlu Danış & H. Albayrak, ss. 403-457) içinde. Vadi Yayıncılık.
- Kinsey, A. C. (1948). *Sexual behavior in the human male*. W. B. Saunders Company.
- Kinsey, A. C. (1953). *Sexual behavior in the human female*. W. B. Saunders Company.
- Kuruluş Manifestosu. (t.y.). Büyük Aile Platformu. Retrieved from <https://www.buyukaileplatformu.org/hakkimizda/>
- @mahinurözdemir. (2025, Kasım 12). TBMM plan ve bütçe komisyonu. *Instagram*. Retrieved from <https://www.instagram.com/p/DRAQpNMgkNC/>
- Malo, A. (2020). *Transcending gender ideology: A philosophy of sexual difference* (Çev. A. Pavey). The Catholic University of America Press.
- Memur-Sen. (2020, Ağustos 28). *Memur-Sen Kadınlar Komisyonu’ndan İstanbul Sözleşmesi Raporu*. Retrieved from <https://www.memursen.org.tr/memur-sen-kadınlar-komisyonundan-istanbul-sozlesmesi-raporu>
- Mitchell, J. (1971). *Women’s estate*. Pelican Books.
- Mitchell, J. (1985). *Kadınlık durumu* (Çev. G. İnal, G. Savran, Ş. Tekeli, F. Tınç, Ş. Torun, Y. Zihnioğlu). Kadın Çevresi Yayınları.
- Money, J., Hampson, J. G., & Hampson, J. L. (1955). An examination of some basic sexual concepts: The evidence of human hermaphroditism. *Bulletin of the Johns Hopkins Hospital*, 97(4), 301-319.
- Morgan, D. (2011). Mediation or mediatization: The history of media in the study of religion. *Culture and Religion*, 12(2), 137–152.
- Oakley, A. (1985). *Sex, gender and society*. Gower Publishing Company.
- Özdil Gümüş, E. (2024). Muhafazakâr aile üzerine modern tartışmalar: İstanbul sözleşmesi örneği. *Cinsiyet nöbeti* (Eds. Z. K. Şerefoğlu Danış & H. Albayrak, ss. 479-510) içinde. Vadi Yayıncılık.

- Palabıyık, A. (2025). *Toplumsal cinsiyet karmaşasında kültürel terörün sosyalleşmesi sosyo-kültürel terörizm olarak lgbt lobileri örneği*. İstanbul Aile Vakfı.
- Pilavcı, G. (2024). Teatrallığın medyatizasyonu. *Tiyatro Eleştirmenliği ve Dramaturji Bölümü Dergisi*, 39, 69–81. <https://doi.org/10.26650/jtcd.1467743>
- Rubin, G. (1975). The traffik in women: Notes on the “political economy” of sex. In *Toward an Antropology of Women* (ss. 157-210). Montly Review Press.
- Rummler, O., & Sosin, K. (2025, Mart 5). *All the ways Trump wants to exclude trans people from public life*. 19Th News. Retrieved from <https://19thnews.org/2025/03/trump-anti-trans-executive-orders/>
- Stroller, R. J. (1968). *Sex and gender: On the development of masculinity and femininity*. Science House.
- Şen, A. F. (2018). Medyatikleşme üzerine kuramsal bir tartışma. *e-Kurgu Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Uluslararası Hakemli Dergisi*, 26(1), 55-65, <https://izlik.org/IA54UW55BA>
- Taş, Ş. (2018). Kadın çevirmenlerin çeviri çalışmaları aracılığıyla Türkçe’de feminist kadın yazarlar ve eserleri. *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 8(16), 108-124.
- Tosun Durmuş, B. (2022). “Kim daha fazla özne?": Bir netnografi çalışması olarak feminizmin halet-i ruhiyesi. *Çağdaş yaklaşımlar odağında toplum ve kültür araştırmaları III* (Eds. M. Dinç & A. T. Türk) içinde. Paradigma Akademi.
- Tosun Durmuş, B. (2024). Women plus movement, as an achievement of digital activism. *Digital activism and design* (Eds. B. A. Önder & D. Yengin), ss. 119-144) içinde. Peter Lang.
- Vatan Partisi (t.y). *Vatan partisi öncü kadın’dan tc kimlik kartı açıklaması*. Retrieved from <https://vatanpartisi.org.tr/basin-aciklamalari/vatan-partisi-oncu-kadindan-tc-kimlik-karti-aciklamasi/>
- von Flotow, L. (2007). Gender and translation. *A companion to translation studies* (Eds. P. Kuhiwczak & K. Littau, ss. 92-105) içinde. Multilingual Matters.

- Wang, C. (2025). Algorithmic curation and feminist discourse: How rednote’s digital media logic shapes empowerment narratives. *Journal of Humanities, Arts and Social Science*, 9(5), 1007-1014. <http://dx.doi.org/10.26855/jhass.2025.05.024>
- Walch, M. (2022). *What is a woman* (Electronic version). DW Books.
- Yağmur, C., & Akdağ, M. (2022). Medyada ahlaki panik üretilmesi: Suriyelilerle ilgili yayınlanan haberler üzerine bir inceleme. *İletişim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 209-223. <https://doi.org/10.29228/itamder.8>